

apr

Lwów

miasto — społeczeństwo — kultura

lex

tom IX
Życie codzienne miasta

Studia z dziejów miasta
redakcja naukowa Kazimierz Karolczak i Łukasz T. Sroka

Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego
Kraków 2014

Зоя БАРАН

Львівський національний університет імені Івана Франка

Спогади Олени Шепарович як джерело до історії Львова першої третини ХХ століття

Як історичне джерело спогади дають змогу відчути дух і настрої епохи, зrozуміти поведінку людей минулого. Будучи надто суб'єктивним джерелом, вони все ж доповнюють загальновідомі факти важливими деталями, розширяють інтерпретаційні горизонти. В основу цієї розвідки покладено спогади найстаршої доньки українського правника, громадського діяча Львова першої третини ХХ ст. Степана Федака – Олени-Галини Шепарович. Історики зараховують її до грома жінок, які були ідеологами фемінізму, відіграли важливу роль у розвитку українського жіночого руху¹.

О. Шепарович (1894–1982) написала спогади в 1965 р., мешкаючи в США поблизу Нью-Йорка. Структурно вони складаються з 22 фрагментів з життя авторки, поєднуючи автобіографічні елементи зі змалюванням ширшого історичного контексту. Авторка писала спогади зі значної відстані часу, що вплинуло на судження та визначило оцінки подій минулого. Трапляються й деякі фактографічні неточності, що визнавала сама авторка („деякі роки не пригадую собі зовсім“) й що було зумовлене особливістю людської пам’яті. Свого часу Стефан Цвейг у передмові до автобіографічних спогадів „Вчораший світ. Спогади європейця“ писав: „...я розглядаю нашу пам’ять не як деякий інструмент, який щось випадково затримує, а щось випадково втрачає, але як силу, яка свідомо впорядковує і мудро виключає. Все, що забувається, по суті справи, давно вже приречене на забуття. І лише те, що збереглось в душі має якусь цінність і для інших“². На таке судження й розраховувала, очевидно, авторка, намагаючись відтворити на папері найбільш значущі епізоди з бурівих років першої половини ХХ ст.

Ксерокопію машинописного варіанту спогадів ми отримали за сприяння Ігоря Гриневича (1927 р. н., сина третьої доньки Степана Федака – Марії та Володимира Гриневичів), який проживає в Канаді. Створення повного родоводу Федаків, по суті, стало справою його життя. Спогади призначенні для використання в наукових цілях. Можна припустити, що копії спогадів Олени Шепарович

¹ Маланчук-Рибак О. Ідеологія та суспільна практика жіночого руху на західноукраїнських землях XIX – першої третини ХХ ст.: типологія та європейський культурно-історичний контекст. Чернівці, 2006. С. 266.

² Цвейг С. Вчераший мир. Воспоминания европейца //http://lib.rus.ec/b/194213/read

парович зберігаються теж в інших дослідників. Так, у монографії дослідниці зі США українського походження Марти Богачевської-Хомяк є посилання на ці спогади із зазначенням, що вони зберігаються в її особистому архіві³.

Спогади не мають заголовка. Згідно з нашою пагінацією вони складаються з 119 сторінок машинописного тексту й додатків – генеалогічного дерева родини. Спогади охоплюють різні аспекти повсякденності: приватне життя, дозвілля, домашній побут, сімейні відносини, громадське життя. Сама авторка зазначає, що хроніку написала розділами, які „відзеркалюють роки 1890 та кінчаться кінцем остатнього століття” (с. 3). У часі спогади доведені до 1947 р. Документ складається з укладених хронологічно частин: „Пояснення до родинної хроніки” (с. 4–19), „Перші роки та народня Школа. 1900–1904” (с. 20–25), „Гімназійні Часи 1904–1912” (с. 26–38), „Подорож до Росії і в Україну” (с. 39–42), „Студії по матурі” (с. 43–46), „Танці на Вулькані 1913–1914” (с. 47–55), „Війна 1914–1918” (с. 56–67), „Листопад 1918 і рік 1919” (с. 68–82), „Моя романтична подорож на Україну (вересень–жовтень 1919)” (с. 83–89), „В чотирикутнику смерті 1919–1920” (с. 90–92), „Львів–Борислав–Львів 1920–1921” (с. 93–94), „Берлін 1922–1924” (с. 95–100), „Мій флірт з нелегальщиною 1920–1924” (с. 101–103), „При громадській роботі 1924–1939” (с. 104–108), „Приватне життя 1924–1939” (с. 109–112), „Три спомини 1943–1946–1947” (с. 113–119).

Історія повсякденності, істотно впливаючи на дії соціальних інститутів, їх взаємодію, формування сутності та соціалізацію людини, дедалі частіше стає предметом уваги дослідників⁴. Утверджується розуміння того, що хід історії залежить не тільки від „великої політики”, а й повсякденних практик пересічних людей. У цій статті виокремлено фрагменти, які стосуються львівського періоду життя О. Шепарович з наголосом на різних аспектах повсякденного життя родини Федаків.

Опис родоводу Федаків авторка спогадів розпочала від подружжя о. Василя і Олени де Брошневичів-Познанських (ймовірно галицької), які згодом поєдналися з Федаками. Вона зазначає, що „священичі роди – це була ще майже до кінця 19-го сторіччя українська аристократія” (с. 4). Опис хати прадідів Брилинських згадує зі слів бабці Січинської: „це був «панський двір» з численною прислугою, фаховим кухарем, кількома парами коней до виїзду і елегантними повозками” (с. 5). Василь та Олена де Брошневич мали трьох дітей: Анну, Софію (Олесницьку) та Михайла. Анна (по чоловікові Брилинська) народила доньку Наталю (1856–1913), котра вийшла заміж 1873 р. за пароха с. Угринів (згодом переїхав до с. Мшани поблизу Львова) Лукіяна Січинського (1849–1930). Від цього шлюбу народилася донька Марія (Січинська, 1874–1952)

³ Богачевська-Хомяк М. Білим по білому. Жінки в громадському житті України. 1884–1939. Київ, 1995. С. 392.

⁴ Коляструк О. А. Предмет історії повсякденності: історіографічний огляд його становлення у зарубіжній та вітчизняній історичній науці // Український історичний журнал (Київ). 2007. № 1. С. 174–184; Куновська О. Quo vadis „історіє повсякдення”? // Історіографічні дослідження в Україні (Київ). 2008. Вип. 18. С. 21–30.

– мати Олени Федак. Дідусь Олени – Лукіян Січинський – через свою маму Теклю (дівоче прізвище Білинська) був посвячений, зокрема, з родиною Барвінських (Олександр Барвінський був його двоюрідним братом).

Історія родини Федаків по батьковій лінії розпочинається у спогадах від Івана Брайта та Марії Бірнер – вихідців з Богемії–Моравії та переплетених згодом з місцевим родом Федаків із Дебрецена (територія Східної Угорщини). Іван та Марія мали сина Франца, який одружився з Розалією Штоц. Від цього шлюбу в 1842 р. народилася Анна-Йосифа, котра вийшла заміж за Івана Федака (1834–?) – сина адвоката Василя Федака. Вінчання відбулося в Перемишлі 13 березня 1860 р. Подружжя мало двох синів та двох доньок: Степана-Івана, Йосифу (Осипу, 1866–1928, за іншими даними 1934), Леонію, Володимира. Згодом Йосифа (Осипа) стала матір'ю відомого громадсько-політичного діяча Костя Паньківського. Хата Осипи Паньківської в 1918–1919 рр. „була місцем, де рішалася не одна важна громадська справа”, „з її хати виходили теж кур'єри «на тамту сторону» з важними дорученнями для уряду ЗУНР” (с. 8).

Степан Федак і Марія Січинська одружилися 20 квітня 1893 р. Вони мали восьмеро дітей: шість доньок і двох синів. З 1900 р. родина мешкала у Львові на вул. Сикстуській (тепер Дорошенка), 48 у власному будинку. Зі спогадів випливає, що батьки мали великий вплив на формування світогляду дітей, були накопичувачем і транслятором певних моделей поведінки. Мати Олени – Марія – була організаторкою українського громадського життя у Львові, зокрема руху за емансидацію жінок. Вона стала членом заснованого в 1893 р. „Клубу русинок”, створеного за взірцем чеських і англійських жіночих товариств⁵. Членами клубу були представниці львівських українських сімей: Г. Шухевич, О. Барвінська, М. Грушевська, О. Франко та ін. Товариство ставило метою, крім організації традиційних акцій (товариських вечірок, лекцій, театральних вистав), створити осередок інтелектуального життя українського жіноцтва⁶. У 1901 р. у Львові представниці молодшого покоління українських жінок створили „Кружок українських дівчат”, який мав „бути осередком наукового і товариського життя українських дівчат”⁷. У 1909 р. замість „Клубу русинок” і „Кружка українок” була утворена „Жіноча громада”, яку очолила М. Білецька⁸. Планувалося, що головними напрямами її діяльності будуть культурно-просвітня, виробничо-комерційна, добroчинна робота. У 1900 р. створено жіночу промислову спілку „Труд”, що мала кілька відділів (торговельний, гаптування), а також утримувала бурсу для своїх учениць⁹. Серед активістів організації була Марія Федак.

⁵ Шепарович О. У нашої Сеніорки // Жінка (Львів). 1935. № 5. С. 2.

⁶ Наша доля (Львів). 1895. Кн. 2. С. 85–86; Діло (Львів). 1893. Ч. 24.

⁷ Мета (Львів). 1908. Ч. 3. С. 1; Статут Товариства „Кружок українських дівчат” у Львові. [Б. р. і м. вид.]. С. 1–2.

⁸ Ілюстрований календар товариства „Просвіта” на 1910 р. Львів, 1910. С. 9.

⁹ Труд. Загальні збори. Львів, 1908–1913.

Стосовно Степана Федака, державного секретаря ЗУНРу, поширеними стали такі характеристики, як „заслужена для українського народу особа, яка працювала для відродження своєї нації”, „сеніор української кооперації”, „один з сеніорів українського громадянського життя”, „Великий Громадянин”, „неполітик”¹⁰. Він закінчив правничий факультет Львівського університету, у 1882 р. отримав диплом адвоката. Разом з К. Левицьким організував професійне об'єднання українських правників – „Кружок правничий”. У 1890 р. С. Федак розпочав власну адвокатську практику (у С. Федака проходив адвокатську практику майбутній президент ЗУНР Євген Петрушевич). Проявив значну активність при заснуванні та в діяльності українських фінансово-економічних установ Галичини – споживчого товариства „Національна торгівля”, страхового товариства „Дністер” та кооперативного банку при ньому, страхового товариства „Карпатія”, акційної спілки у Львові по наданню позичок українським селянам „Земельного банку гіпотечного”. Активну участь С. Федак брав і в роботі Наукового товариства імені Шевченка. Як українофіл під час російської окупації Галичини у 1915 р. був заарештований і вивезений на Наддніпрянщину. Перебуваючи в Києві як інтернований, С. Федак заснував тут „Товариство опіки й допомоги для українців з Галичини”. В часи польської окупації Галичини очолив виконавчий відділ Українського горожанського комітету – сдину українську громадську установу, що діяла у Львові. У міжвоєнний період С. Федак був активним учасником майже всіх українських товариств, багато сил докладав для розвитку українського шкільництва.

„Кіндерштуба” і „Танці на Вулькані”

У згадках про роки дитинства Олена Шепарович спеціально відзначила прагнення батьків забезпечити дітям добру освіту. Особливий наголос було зроблено на вивчення німецької і французької мов. Для цього була запрошена навіть гувернантка з Німеччини. Зрозуміло, що дозволити собі таке могли відносно забезпечені родини, до яких належали Федаки. У 1903 р. пам'ятними для Олени стали дві події – приїзд у вересні до Львова ціара Франца Йосифа

¹⁰ Детальніше про Степана Федака див.: Баран З. Степан Федак: штрихи до образу львівського „неполітика” // Львів: місто – суспільство – культура. Т. 3 / За ред. М. Мудрого. (Спец. вип. Віснико Львів. ун-ту. Сер. істор.). Львів, 1999. С. 553–561; Їїж. Степан Федак – правник, фінансист, громадський діяч // Українська кооперація. Історичні та соціально-економічні аспекти. Львів, 2001. Т. 2. С. 103–112; Їїж. Степан Федак // Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Уряди. Постаті / Гол. ред. ради Я. Ісаєвич; упоряд.: М. Литвин, І. Патер, І. Соляр. Львів, 2009. С. 289–306; Стасюк О. Степан Федак: штрихи до портрета львівського адвоката і громадського діяча // Львів: місто – суспільство – культура: Збірник наукових праць. Львів, 2012. Т. 8. Част. 1: Влада і суспільство / За ред. О. Аркуші й М. Мудрого. (Вісник Львів. ун-ту. Сер. істор. Спец. вип.). С. 115–128.

фа¹¹ з нагоди військових маневрів у Галичині¹² і відзначення 35-річного ювілею Миколи Лисенка¹³. Тоді, крім концерту в Народному домі, відбулася з її участю постановка дитячої оперети „Коза-дереза” (с. 25).

У 1904 р., через відсутність українських жіночих гімназій (гімназія сестер-василіянок була відкрита щойно в 1906 р.), Олена вступила до приватної польської жіночої гімназії ім. Ю. Словацького (розташовувалася на вул. Замарстинівській, 112). Оплата за навчання становила 25 корон в місяць, що дорівнювало місячній платні середнього урядовця. Рівень навчання, як згадує, був досить високий, у більшості викладали університетські професори. Крім польської та німецької мов, протягом восьми років вивчали латину і шість років класичну грецьку мову. В школі навчалися Мілена Рудницька, Климентина Кульчицька, Марія Заячківська, Томашівська та ін. Згодом усі вони стали громадськими діячками і співпрацювали в „Союзі українок”. У 1909–1910 навч. році Олена брала приватні уроки української мови в письменника Осипа Маковея і як панна „з доброго дому” вчилася гри на фортепіано (с. 30). Батько оплатив теж курс навчання танців у школі Лефлера, організований спеціально для доночок єврейських адвокатів, куди Олену записали на пропозицію одного з батькових товаришів (с. 32). Гімназистки носили такий однострій: гранатова плісована спідниця до середини ноги, з того самого матеріалу верх, чорна шовкова краватка, „моцартівська” зачіска – одна або дві коси, зв’язані на шиї чорною кокардою. Гімназисти на піджаках мали нашиті комірці різних кольорів залежно від школи та класу навчання.

Виспукники гімназії складали письмовий і усний іспити. Безпосередньо до іспиту готувалися тиждень. На іспит треба було мати спеціальний папір і бібулу (промокальний папір) великого формату (чорнило й ручки були шкільні). Папір скручувався разом з бібулою у рулон, який обгортає папером певного кольору (кожна школа мала інший). Добрим знаком для випускників була зустріч перед іспитом коміністра. Львівські коміністра, за спогадами Олени, дбали про те, аби в травні в ранні години ходити по вулицях. Оцінки за письмовий екзамен ставили від „дуже добре” до „недостатньо”. Той хто отримав „дуже добре” або „добре” здавав усно тільки чотири предмети: латину, польську мову,

¹¹ Czas (Kraków). 1903. 5, 15 września. Детальніше про візит цісаря 1903 р. див.: Аркуша О. Анджей Потоцький: біографія політика на тлі українсько-польських відносин. Частина друга: Галицький намісник // Вісник Львівського університету. Серія історична. 2010. Вип. 45 / Під ред. О. Вінниченка. С. 193–194.

¹² Олена Шепарович у спогадах помилково вказала 1900 р. Дійсно, цього року військові маневри відбувалися, але цісар тоді до Львова не приїздив. Див.: Gazeta Narodowa (Lwów). 1900. 11 września; Dziennik Polski (Lwów). 1900. 14 września.

¹³ З цієї нагоди 5 грудня до Львова почали прибувати гости, яких на вокзалі зустрічала українська інтелігенція (блізько 3 тис. осіб). Серед прибулих були Сергій Чикаленко з Одеси і Сергій Єфремов з Києва. Урочистості тривали 7 і 8 грудня. У філармонії відбувся концерт, соло на фортепіано виконав сам композитор. На завершення співали гімн „Ще не вмерла Україна” (Свобода / Liberty. Часопис для руского народу в Америці и органь „Руского Народного Союза” (Скрентон). 1903. 24 грудня).

історію/географію та математику. Усний екзамен приймала комісія у складі всіх професорів, директора і двох інспекторів (міського і краївого). На екзамен Олені дозволили вдягнути довгу сукню (с. 34–35). Атестат зрілості Олена отримала німецькою і польською мовами, він відкривав шлях до будь-якого європейського університету¹⁴.

Подальше навчання великою мірою диктували обставини. Батько мріяв про медичну кар'єру для доньки, але згодом від ідеї відмовився. Самій Олені найбільше хотілося правничо-соціальних студій „з тихою мрією бути першою Українкою” з докторським ступенем (с. 43). Однак до Першої світової війни жінки не могли навчатися на правничому факультеті. Це стало, за словами авторки спогадів, причиною „моєго пізнішого активного «фемінізму»” (с. 43). У вересні 1912 р. Олена записалася до річної Вищої міської школи домашнього господарства. Зважаючи на обмежений набір (20 осіб), Степан Федак як віце-президент міста домігся зарахування доньки двадцять першою ученицею (с. 45).

Із суспільно-політичних подій у пам'яті авторки спогадів відкладалися події 1907 року. У січні у Львівському університеті відбулися заворушення на національному ґрунті. Йшлося про відстоювання українськими студентами права на складання студентської присяги (імматрикуляції) українською, а не польською мовою, як того вимагав Сенат університету. Результатом українсько-польської сутички став арешт багатьох українських студентів. Олена отримала тоді „першу «лекцію» патріотизму, чи краще почуття громадської спільноти”. Її мати входила до комітету, що забезпечував заарештованих продуктами харчування, тому діти в сім'ї С. Федака пили чай без цукру, який віддавали „для наших хлопців”. Олена у спогадах вказує, що „в нашему хатньому добробуті того роду ощадність не грава ніякої ролі, але ми діти дуже гордилися цією «по-

¹⁴ Право на вищу освіту в європейських країнах жінки здобували поступово. Найперше – у Франції в 1863 р. (Благий В. Студентки Львівського університету в 1897–1914 роках // Вісник Львівського університету. Серія історична. 1998. Вип. 33. С. 134). В Австро-Угорщині у 1897 р. жінки отримали право навчатися на філософських факультетах (*Zbiór ustaw uniwersyteckich. Lwów, 1909. S. 137–143*). Однак ще довгий час жінкам довелося боротися за повні студентські права – право на складання іспитів, проведення науково-дослідної роботи, допуск до здобуття наукових ступенів. Інколи на перешкоді ставали застарілі уявлення. „Філософські студії для жінок – це поки що «спорт», в який забавиться можуть лише богаті жінки”, – писала газета „Діло” 7 (20) вересня 1900 р. Ще менше приваблював жінок медичний факультет, навчання на якому дорого коштувало. Згідно з міністерським розпорядженням 1896 р., жінки, які здобули медичну освіту в закордонному університеті й там отримали докторський диплом, повинні були його ностратифікувати (підтвердити) в одному з австрійських університетів. У такий спосіб здобула докторат українка Софія Окуневська-Морачевська та відкрила аптеку (Діло. 1900. 7 (20) вересня). Щойно в 1900 р. жінки отримали юридичне право навчатися на медичних і фармацевтичних факультетах. У 1909 р. було скасовано заборону для жінок складати випускні іспити на спеціальності фармація, які надавали звання магістра фармації (*Zbiór ustaw uniwersyteckich. Lwów, 1909. S. 137–143*). Першою жінкою, яка отримала диплом магістра фармації в Чернівецькому університеті 1912 р., була Ярослава Окуневська, яка відкрила родинну аптеку (Жіноче діло (Львів). 1912. 15 вересня. С. 8).

святою»" (с. 28). При „Красному союзі кредитовому” був створений фонд допомоги заарештованим.

Закарбувалися в пам'яті Олени коментарі батьків з приводу замаху на намісника Галичини Анджея Потоцького, здійсненого 1908 р. Мирославом Січинським. Січинський був троюродним братом матері Олени – Марії Федак. Вона „як найбільша «революціонерка» з нас всіх” була обурена засудженням замаху митрополитом Андреєм (Шептицьким). Степан Федак, навпаки, уважав таку оцінку дій Січинського політичною тактикою (с. 29).

Поза навчанням велику частину спогадів становлять згадки про дозвілля. Діти відвідували всі дитячі свята в місті, українські концерти (зокрема Шевченківські вечори), вистави українського театру, деякі вистави класичного репертуару в польському театрі. Особливо запам'ятався Олені Шевченківський концерт 1908 р. у філармонії за участю скрипальки Єлизавети Щедрович-Ганкевич – дружини Лева Ганкевича (с. 31). Взимку діти відвідували ковзанку на Пелчинському ставі¹⁵. Там само у військовій школі проходили заняття з плавання для гімназистів (с. 32). Товариські вечірки відбувалися у приватних помешканнях Студинських і Гузарів, інколи в клубі „Українська бесіда” (пл. Ринок, 10), де згодом розташувалася редакція часопису „Діло”. Канікули родина проводила або в горах (Косів, Яремче, Ворохта), або за кордоном (Бельгії, Швейцарія). Степан Федак, за оцінкою преси, „був в своїм часі мабуть найбогатший українець в Галичині”, сама ж Олена називася себе „доночкою заможного львівського патріція” (с. 50). Передвосний рік залишився в пам'яті як „одне велике дозвілля: танці, бали, домашні «файфи», театр, концерти”. Раз чи два на місяць Марія Федак організовувала підвечірки – так звані файфи (від англійського „файф о клок”), у приміщенні клубу „Українська бесіда” на вул. Костюшка. Там моськота по церкви при

лодь розважалася в спеціально створеному аматорському клубі. Кожну неділю на 12 годину українська молодь приходила до церкви при духовній семінарії на вул. Коперника. Після богослужіння прогулювалася на так званому корсо (іт. *corso* – головна вулиця) вулицями Академічною (нині просп. Шевченка) і Карла Людвіка (просп. Свободи). Цікавими є спогади про поведінку молодих дівчат. „Одної неділі при прекрасній травневій погоді Луцьк запропонував мені, Мишуга (у майбутньому представник уряду ЗУНР у США) поїхати «фіакром» на Високий Замок. Я згодилася замість іти на «корсо» пойхати «фіакром» на Високий Замок. Я згодилася без застережень, не вважала в тому нічого злого: полуудне, неділя, відкрита елегантна пара. Саме цей наш може за елегантний вигляд звертав увагу, бачило нас багато людей, та як тоді говорилося, я була «скомпрометована»”. Згадував про цей епізод згодом, уже в Америці.

¹⁵ Став знаходився біля одноїменної або Познанської гори (нині вул. Вітовського). Тут у 1820 р. збудовано купальню, де розташувалася військова школа плавання. Згодом стала популярним місцем відпочинку львів'ян, де було можна їздити верхи, рибалити, споглядати військові ігри. Взимку став перетворюватися в ковзанку. У 1915 р., під час російської окупації Галичини, став не використовувався. У 1921 р. його засипано та випрямлено вулицю Пелчинську. На цьому місці були споруджені тенісні корти.

й Роман Купчинський. Він прирівняв його „до скандалу, який пізніше викликала б панна з доброго дому, що мала б нешлюбну дитину” (с. 49).

Згадуючи бали та карнавали, які відбувалися в січні–лютому між Різдвом і Великоднім постом, Олена пише, що „в тих часах я, як і кожна моя ровесниця «умерла б із сорому», коли б мала тільки одного хлопця, зокрема танцювала тільки з одним на забавах” (с. 49). Бали проходили в залі Народного Дому. У запрошеннях на бал обов’язково вказувався стрій одягу – бальний, візитовий чи народний. На перший бал доньку приводив батько. Інколи досить складно було укласти список запрошених¹⁶. Перед балом до дівчат телефонували хлопці та замовляли танці, що їх записували в „карнет”. Серед традиційних танців виконували „кадриль” і „котилон” (французький бальний танець, в якому поєднувалися елементи вальсу, мазурки і польки). До котилону хлопці заздалегідь з’ясовували колір сукні партнерки, аби з’явитися на вечірку з китицею квітів такого самого кольору. Для обслуговування карнавальних (маскових) балів у приватних домівках, зокрема у родині Федаків, запрошуvalи кухаря з готелю „Жорж” і популярного сліпого музиканта, який виконував на фортепіано танцювальні мелодії і з яким треба було домовлятися „місяці наперід” (с. 52).

Крім карнавальних балів, і численних вечірок 1914 рік запам’ятався Олені відзначенням ювілеїв Тараса Шевченка з „прекрасною – на жаль останньою у Львові – промовою вуйка Е. Олесницького” та сокільсько-січового руху¹⁷, на

¹⁶ Основу вечірки складав англійський бальний танець, який набув поширення у XIX ст. – кадриль лансєс (*Lancers Quadrille*). У ньому брали участь не більше 16 пар. Але водночас декілька хлопців мали залишатися в резерві. Були спеціальні вимоги щодо танцювального строю – *White Tie* (формальний вечірній стрій західного зразка): хлопці – довгий чорний смокінг з короткими чи довгими хвостами, біла камізелька поверх сорочки; одяг для дівчат не був чітко виписаний, здебільшого це були білі, срібні або золоті вечірні сукні. На маскових балах не було карнетів і традиційних формальних танців, як „кадриль” і „котилон”.

¹⁷ З нагоди свята українські кам’яниці міста були прикрашені синьо-жовтими хоругвами, а у вікнах виставлені портрети Т. Шевченка. 9 і 10 березня 1914 р. у Львові відбулися два Шевченківські вечори (через відмову в наданні зали міського театру урочистості відбулися в приміщенні зали польської Спортивої палати на вул. Зеленій). З доповідями виступили Євген Олесницький (на першому концерті) і Лонгин Цегельський (на другому) [Діло. 1914. 10 березня (25 лютого)]. Власні вірші декламував Б. Лепкий, пісенну майстерність демонстрували хори „Боян” і „Бандурист” під керівництвом Волошина, Людкевича, Артимовича, виступав український співак з Варшави Олександр Мишуга. З гостей на концерті були присутні німецький князь Макс Саксонський – свояк німецького цісаря Вільгельма, німецький консул у Львові (Свобода (Львів). 1914. 12 березня; Свобода: Урядовий орган Р. Н. Союза в Америці (Джерзи Сіти). 1914. 12 березня). На святкування у Львові ювілейного здвигу українських „Соколів” і „Січовиків” 27 червня 1914 р. зібралися тисячі українців зі всієї України (крім Закарпаття) і навіть зі США (Свобода (Львів). 1914. 9 липня). Урочистості відбувалися в приміщенні Спортивої палати. Прибув галицький намісник В. Коритовський у товаристві українських політиків К. Левицького, М. Василька, І. Кивелюка. „Українські пісні намісникові дуже подобалися і він кожду з них горячо оплескував”, – писала преса (Діло. 1914. 29 (16) червня). Святкування розпочалося з виступів голови Січового союзу Кирила Трильовського, голови „Сокола-батька” Івана Боберського, представника спортивного товариства „Україна” Омеляна Гузара. Участь в концерті взяли хори товариства „Львівський Боян”, „Бандурист”, оперний співак українського походження з Німеччини

якому Богдан Лепкий декламував „пророчий вірш” „І прийде час, прийде година...” (с. 54). Під час святкувань відбувалися теж змагання з тенісу. У мішаних парах Олена виступала з Петром Франком. Суперниками були Кульчицька із сином Олександром (у майбутньому українським філософом). Теністи були в одязі білого кольору: жінки – довга спідниця до кісток з розрізом збоку, блуза з довгими рукавами і невеличкий капелюшок; чоловіки були одягнені в довгі штани і сорочки з довгими рукавами (с. 54–55).

„Тайне вінчання”

З початком Першої світової війни та окупацією Галичини російськими військами родина Федаків (крім Степана Федака, який залишився на посаді вице-президента Львова) переїхала до Відня. Олена стала активною учасницею добroчинних акцій, зокрема у догляді хворих, поранених, у допомозі полоненим. Для цієї мети був створений у Відні Український жіночий комітет, куди увійшли такі відомі українки, як Ольга Левицька-Басараб, С. Будзиновська, сестри Кульчицькі¹⁸. Відразу після переїзду Олена записалася до роботи в комітеті. Кілька разів на тиждень вона відвідувала визначені комітетом госпіталі, знаходила поранених вояків-українців, у тому числі й „полонених із російської армії”, приносila їм часописи, книжки, цигарки, на їхнє прохання писала листи (с. 57). Після повернення до Львова восени 1915 р. Олена Шепарович почала співпрацювати з притулком для Українських січових стрільців¹⁹, де жив теж Іван Франко і де „про Свят-вечір з ним писала спомин «Юнак»” (с. 59).

9 жовтня 1916 р. відбулося вінчання Олени з Левом Шепаровичем, яке проводив її дідусь у с. Мшана. Це було „воєнне вінчання” без жодних церковних формальностей. Існувала тільки одна формальність, дотримання якої вимагала військова влада для дозволу на вінчання і яка стосувалася всіх австрійських старшин: посвідчення поліції з місця проживання нареченої, що „вона своїм «бекгравн» (англ. *background* – збірне поняття, що охоплює комплекс характеру)

Модест Менцинський. Про його виступ тогодчасна львівська преса писала: „Зібрані мали щастє чути в незрівнянім виконаню найкращі річи з українського репертуару нашого славного співака” (Діло. 1914. 29 (16) червня). 28 червня відбулася урочиста хода вулицями Львова, яка зібрала близько 15 тис. осіб. (Свобода (Львів). 1914. 25 і 28 червня).

¹⁸ Кабаровська С. Про повстання й діяльність Українського Жіночого Комітету помочи для ранених у Відні і про подібні йому // Для неї – все! Альманах „Жіночої долі” 1930. Коломия, 1929. С. 63–71.

¹⁹ У серпні 1915 р. у Львові в приміщенні дяківської бурси на вул. П. Скарги, 2 був створений притулок „для хворих та виздоровлюючих” бійців УСС, згодом його перенесено в будинок на вул. Міцкевича, 11. Адміністрацію здійснювали Ірина Домбчевська і Олена Косевичева. У притулку з листопада 1915 р. до квітня 1916 р. перебував Іван Франко (Мельник Я. З останнього десятиліття Івана Франка. Львів, 1999. С. 98, 100, 108), однак даних, які би могли підтвердити згадку Олени Шепарович про написання там Франком спомину „Юнак”, знайти не вдалося.

ристики особи: походження, зовнішній вигляд, модель поведінки) надається на жінку старшини. Директор львівської поліції, що мав дати таку оцінку зателефонував до батька, з яким був в добрих взаєминах і жартівливо запитався: «Не знає, чи донька віцепрезидента міста і директора банку може бути жінкою австрійського старшини?» (с. 60). Вінчання було дуже скромне, не залишилося навіть жодної фотографії. Про цю подію сповістила тільки газета „Діло”²⁰. Лев Шепарович, інженер за освітою, теж був тісно пов’язаний з українським рухом. У листопаді 1918 р. підпорядкована йому група зв’язкових Української Галицької армії захопила у Львові головну пошту та телеграф.

„Мій флірт з нелегальщиною”

У Першій світовій війні українці здобули досвід, який визначив характер їхнього суспільно-політичного та громадського життя на майбутнє. Олена Шепарович з великим патріотичним піднесенням сприйняла створення в листопаді 1918 р. Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР). Під час боїв за Львів Олена з чоловіком опинилися на „польській стороні” міста. Лев Шепарович як український старшина прагнув дістатися до українських підрозділів. У кам’яниці родини Федаків на першому поверсі мешкав лікар, який працював у госпіталі на вул. Бема (нині вул. князя Святослава), який повідомив подружжя, що поблизу госпіталю проходить українсько-польське розмежування. Після „наполегливих прохань тата і моїх він погодився перепровадити мужа на «тамту сторону»”. Вранці 18 листопада лікар провів Лева Шепаровича до приміщення госпіталю, „немов супроводжував якогось пацінта”, а через деякий час повідомив, що чоловік уже на українському боці (с. 79).

Окремі сторінки спогадів присвячені діяльності Українського Червоного Хреста та Українського горожанського комітету (УГК) у Львові. Олена згадує про події 21 листопада 1918 р., коли після кровопролитних боїв українські війська залишили Львів²¹. Уряд ЗУНР переїхав до Тернополя, а згодом у Станіславові (нині Івано-Франківськ). Львів залишили теж майже всі члени Української національної ради. Захищати інтереси українського населення у Львові уповноважили членів УНРади Лева Ганкевича, Володимира Охримовича, Степана Томашівського. Степан Федак, тоді голова Харчового уряду при Державному Секретаріатові, відмовився виїхати зі Львова. 22 листопада в помешканні

²⁰ У замітці йшлося про громадські пожертви молодого подружжя та їхніх друзів: „З нагоди вінчання п. Галі Федаківної з п. інженером поручником Львом Шепаровичем зложили: Панство Молоді 50 К. на Українську Захоронку у Львові і 50 К. Українському Жіночому Комітетови помочи раненим у Відні, – п. Ярослав Колтунюк замість желань 10 К. на Українську Захоронку у Львові, п. інспектор д-р Іван Копач 20 К. на ту саму ціль” [Діло. 1916. 11 жовтня (28 вересня)].

²¹ Спогади про „листопадовий зрыв” 1918 р. О. Шепарович опублікувала в журналі „Жінка” (Листопадові спогади // Жінка. 1936. ч. 21-22).

Осири Паньківської на вул. Чарнецького, 26 (нині вул. Винниченка) відбулася нарада українських громадських діячів, де обговорили тактику в нових політичних умовах (с. 69). Позаяк єдиною громадською установою, яка могла діяти у Львові в тодішній ситуації, був УГК, створений напередодні листопадових подій для гуманітарних цілей (розподілу продуктів харчування тощо), було вирішено відновити його діяльність.

У грудні 1918 р. С. Федак став головою виконавчого відділу УГК (центральна управа розміщувалася на вул. Руській, 3 на другому поверсі над адвокатською канцелярією Лева Ганкевича) і виконував ці обов'язки до вересня 1921 р. Завданням УГК було представляти українське населення перед польською владою. До праці в Комітеті, за спогадами Олени Шепарович, почали зголосуватися жінки, а відтак було створено окрему секцію – Самаритянську секцію УГК, головним завданням якої „була моральна і матеріальна опіка над раненими і полоненими українськими вояками, що лежали по львівських шпиталях” (с. 70). Головою секції стала Олена Косевич, секретарем О. Шепарович. Через обставини воєнного часу жодних зборів чи протоколів не вели, а фінансовими справами керував голова Горожанського комітету. Самаритянська секція отримувала „американські дари”, а також „продукти (ярину, м'ясо) від громадян, що жили на периферіях міста” (с. 71).

Наприкінці листопада – на початку грудня 1918 р. члени УНРади вирішили встановити контакт з урядом у Тернополі та отримати від нього повноваження на переговори з польською адміністрацією, зокрема надати Самаритянській секції право виступати від імені Українського Червоного Хреста. Через неможливість легально перейти фронт було вирішено надіслати для переговорів жінок. Добровільно зголосилися С. Пашкевич і С. Рибчак, які отримали від членів УНРади усні інструкції. Однак, як стверджує авторка спогадів, члени Державного Секретаріату „віднеслися до делегаток зі Львова з легковаженням, а навіть з недовір’ям, не дивлячись на те, що були це повноважні громадянки, особисто знайомі усіх майже членів Уряду” (с. 72). Не отримавши жодних повноважень чи вказівок, С. Пашкевич повернулася до Львова (С. Рибчак, як медсестра, на прохання голови військового санітарного відділення залишилася в Тернополі).

На початку діяльність секції не мала перепон з боку адміністрації шпиталів – польська влада була ще не перебрала на себе керівництво адміністраціями лікарень, а самі лікарні раділи з будь-чииєї допомоги. Перед адміністрацією шпиталів члени Самаритянської секції представлялися як уповноважені „Українського Червоного Хреста і носили опаски з червоним хрестом” (с. 73). Однак згодом почалися певні труднощі – на відвідування шпиталів треба було отримати дозвіл влади міста. За сприяння Лева Ганкевича начальник Штабу польських військ Галичини Владислав Сікорський призначив аудієнцію для представників УГК. Було вирішено, що участь в ній братимуть Олена Косевич і Олена Шепарович. Зустріч відбулася у приміщенні військової польської команди в будинку поблизу готелю „Краківський” (тепер прокуратура на розі

вл. Пекарської і пл. Соборної). Олена Шепарович пише: „Коли ми відчинили двері ми побачили ось яку картину: у доволі великій залі довгий, прикритий зеленим сукном стіл, за яким стояв посередині Сікорський, а з його обох боків по трох старшин і всі мали спрямовані на нас револьвери. Боялися якогось атентату, очікували «гайдамачок»-революціонерок, чи що? Я зараз за порогом з усміхом здивовано-іронічно сказала: «Сім револьверів на дві жінки?». Мої слова – а може краще наша поява в мить змінили атмосферу: револьвери склалися, трох старшин відійшло, десь знайшлися для нас крісла і просили нас сидати. Пригадую собі таку виміну слів: Сікорський – «Ви багато жадаєте. Коли наш Легіон був інтернований в Мармарош Шігет, то Австрійці не дозволяли на відвідини наших жінок». На це я: «Покажіть нам, що Поляки є більші джентльмені як австрійці»” (с. 80). У результаті погодився видати шість тимчасових перепусток у шпиталі.

У спогадах стверджується, що діяльність Самаритянської секції, справді, не завжди відповідала приписам Червоного Хреста й інколи набувала політичного характеру. Так, асистент директора університетських шпиталів „доктор Маріян Паньчишин“ прийшов до Лева Ганкевича та запропонував допомогти вивести з лікарні кількох українських старшин і стрільців за умови надання їм цивільного одягу. Справа була ризикованою, оскільки Ганкевич не довіряв молодому лікарю, якого „зняв з гімназії як Поляка“ (с. 73). Молоді ж члени секції зважились на цей крок і під час Різдвяних свят провели заплановану акцію.

У грудні 1918 р. розпочалися переговори членів УНРади з головою Тимчасового комітету управління у Львові графом Александром Скарбекому справі поранених, полонених та інтернованих українців у Львові та околицях. Оскільки питання не можна було вирішити без погодження з урядом, А. Скарбек погодився видати двом делегатам перепустки через лінію фронту на поїздку до Станіславова. На початку січня 1919 р. туди поїхали В. Охримович і С. Томашівський. Охримович повернувся з листом голови уряду С. Голубовича від 15 січня: уряд уповноважував членів УНРади, які знаходилися у Львові, вести переговори з поляками „в цілі тимчасового гладження справ культурних, комунальних і гуманітарних місцевого характеру при збереженні інтересів і достоїнства Української Держави“. Переговори з головою Комісії для управління в Галичині, Цешинській Сілезії, Ораві та Спішу²², які розпочалися 21 січня, завершилися підписанням польсько-українського протоколу щодо „взаємного трактування ранених, полонених та інтернованих“ (с. 74). Остаточна угода була підписана 1 лютого, згідно з умовами якої члени УГК, зокрема Самаритянської секції, мали право відвідувати „хворих, полонених та інтернованих“.

Найяскравішим епізодом порозуміння між українськими та польськими жінками була лютнева 1919 р. акція під егідою Червоного Хреста. Українки Дарія Старосольська, Олена Косевич, Софія Олеськів і польки Марія Дулемб'янка, Марія Опенська, М. Дзедушицька інспектували умови утримання інтернова-

²² Комісія була створена 10 січня 1919 р. у результаті об'єднання Польської ліквідаційної комісії (28 жовтня 1918 р., Краків) і Тимчасового правлячого комітету (22 вересня 1918 р., Львів).

них вояків. Українські делегатки відвідали вояків у тaborах Західної Галичини – Домб'є і Вадовіцах, де перебувало близько 6 тис. інтернованих і полонених осіб, а також табір у Баранові, де знаходилися українські закладники з Перемишля. Зустріч з польськими делегатками відбулася в Куревичах. Ті прибули із Золочева та обмінялися враженнями та заувагами. Польські делегатки, зокрема, говорили про незадовільний стан медичного забезпечення, однак відзначали прихильне ставлення уряду ЗУНР до їхньої місії. Конкретних наслідків ця інспекція не мала (с. 74–75).

У березні Рада Державних Секретарів доручила О. Шепарович підготувати нову спільну польсько-українську делегацію Червоного Хреста, „що мала б перевірити умовини в тaborах на Заході (у Західній Галичині. – З. Б.)” (с. 76). Делегація складалася з трьох осіб: з українського боку – Кирило Студинський, О. Шепарович, з польського – граф Владислав Дедушицький. „Українсько-польська місія Червоного Хреста” (офіційна назва) виїхала 22 квітня до Перемишля, далі до Krakova. З Krakova кожного дня військовими автомобілями делегати по черзі відвідували тaborи в Домб'є і Вадовіцах, спілкувалися з полоненими, занотовували скарги. Нелегально Олена Шепарович роздала в тaborах 100 тис. австрійських крон, які з цією метою отримала від батька – голови Українського горожанського комітету. Втім, вона не знала „наскільки ця місія була успішна, чи інтернованим полегшало – годі було ствердити” (с. 77).

Після того, як польські війська зайняли Галичину, Самаритянська секція перетворилася на Український Червоний Хрест. Очолив організацію Олександр Барвінський. Неодноразово О. Шепарович їздила до Відня для переговорів у справі полонених та інтернованих з представником Міжнародного Червоного Хреста Карлом Фрішем, який з „великим розумінням ставився до вимог українців та обіцяв підтримку” (с. 78). Авторка спогадів виступала теж у ролі перекладачки під час зустрічей українських політичних лідерів М. Ганкевича і В. Охримовича з представниками закордонних місій. У спогадах описано один такий епізод – зустріч з італійськими представниками у готелі „Krakівський”. Під час розмови стало зрозуміло, що італійці зацікавлені тільки нафтовими регіонами – Бориславом і Дрогобичем. Тоді М. Ганкевич доручив Олені Шепарович сказати, що „коли дальше будуть говорити тільки про нафту, то він скидає черевик і кидає йому в голову”. Італійці слів не зрозуміли, але бачили вираз обличчя українського політика. Олена ж „вживаючи цілої «політес» старалася їм пояснити схвилювання наших панів, що є політичними представниками уряду ЗУНР а не спеціалісти від нафти, тому вважають, що є приневолені покінчiti розмову”. Цей епізод з’явився у спогадах з „нагоди черевика Хрущова, тільки що зі сторони др. Ганкевича це була тільки погроза” (с. 82).

О. Шепарович тільки побіжно згадує події, пов’язані з замахом на главу Польської держави Юзефа Пілсудського, який вчинив її брат Степан²³, пояс-

²³ Олена Шепарович заперечує поширене твердження про те, що брат Степан мав конспіртивне псевдо „Смок”. Вона стверджувала, що так називав його батько через розбишакуватий характер хлопця. Авторка пише, що за дорученням УВО 25 вересня 1921 р. її брат виконав „замах

нюючи це наявністю значної літератури з даного питання. Вона пригадувала хіба що слова матері: „Я дуже горда, що це мій син” і зазначала, що наслідки атестату відчула вся родина Федаків (с. 94). Л. Шепарович втратив посаду в Бориславі та виїхав з сім’єю до Берліна, де через знайомих отримав роботу в фірмі Сіменс-Шукерт. Повернулася родина Шепаровичів до Львова на початку 1924 р., коли фірма перевела Лева Шепаровича до Львівської філії. Проживала сім’я в приватному будинку на вул. Потоцького, 21 (нині вул. Загородня, район вулиць Городоцької та Шевченка). Це „була однородинна вілля на перехресті трьох вулиць, з великим, як на місто, огородом та подвір’ям і огорожею з високої залізної сітки. Вона була вже близько середмістя і ми рідко їздили трамвасм, хоча мали перед хатою зупинки двох різних ліній” (с. 109). Домашню роботу виконували наймані працівниці. Приватні візити та прийоми зазвичай були тільки з нагоди свят. Частиною товариського життя були різні забави й бали. За словами авторки, „в 20-х роках ми ходили на бали для власної присмості, пізніше вже більше для «репрезентації»”, а згодом супроводжували доночку (с. 110). У 1920-х роках ще відбувалися бали-маскаради. Не залишала Олена й гри в теніс. Чоловік був прихильником футболу, у 1926 р. захопився лижним спортом і заснував „Карпатський лещатарський клуб”. Родина часто відвідувала Славськ і Ворохту.

Олена Шепарович активізувє в той час громадську діяльність²⁴, у 1924–1925 і 1927 рр. вона очолювала „Союз українок”, від 1928 р. була незмінним заступником голови Мілени Рудницької²⁵. У 1926 р. О. Шепарович взяла участь у роботі конгресу „Міжнародного союзу боротьби за виборчі права жінок”

на тодішнього начальника польської держави Пілсудського і львівського воєводу Грабовського". Вирок суду – шість років в'язниці. Перший рік ув'язнення Степан Федак-молодший відбув у львівській тюрмі, а тоді його переміщено в містечко Равич. Завдяки загальній амністії в 1924 р. був звільнений за умови, що покине Польщу. Впродовж чотирьох років мешкав у Берліні й Парижі. Тоді повернувся до Галичини, працював у „Маслосоюзі” та був директором молочарень у Журавні. У 1939 р. заарештований органами НКВС та вивезений до Москви. За твердженням авторки спогадів, братові „обіцювали «золоті гори», якщо б він погодився зорганізувати і очолити український легіон в ряmcях совітської армії” (с. 15), але той відмовився. Напередодні німецько-радянської війни в 1941 р. був звільнений і таємно приїхав до Львова. Згодом вступив до Української дивізії в складі німецької армії. Востаннє з сестрою Оленою бачився в Берліні у квітні 1945 р. На думку І. Гриневича, під час облоги Берліна очевидно загинув (Примітка І. Гриневича. С. 15 зв.).

²⁴ Олена Шепарович увійшла до складу організаційного комітету для підготовки з'їзду українських жінок, що відбувся у Львові 22–23 грудня 1921 р. На форум прибули 387 представниць Галичини, Буковини, Волині, Наддніпрянської України, українських еміграційних осередків. У доповіді обґруntовувала засади організаційної розбудови жіночого руху в Галичині (Рудницька М. П'ятнадцятиріччя одного з'їзду // Жінка. 1937. Ч. 1. С. 3).

²⁵ „Союз українок” мав стати школою підготовки жінок до громадського життя. Ідеологи торпаратович такі окремі жіночі секції в партіях називала „жіночим гетто”. Критикуючи жіночу секцію в УНДО, вона писала: „український жіночий рух признає жіночі секції хіба тільки як переходовий етап і то лише у низових організаційних клітинах, себто як підготовку до створення жіночої організації там, де її нема” (О. Федак-Шепарович]. Жіноче гетто // Жінка. 1938. Ч. 3. С. 1).

у Парижі²⁶. Ця поїздка потребувала значних коштів, тому Олена виявилася єдиною українкою з Галичини. У Парижі вона таки сформувала делегацію з трьох жінок, які постійно проживали у Франції. Ця поїздка була пам'ятною для авторки й тим, що вона потрапила на похорон Симона Петлюри і „була одинока, що приїхала із рідного краю” (с. 104–105). У 1929 р. Олена Шепарович у складі більшої делегації взяла участь у роботі конгресу Міжнародного жіночого союзу в Берліні. Єдина з українок вона їzdila на конгрес Міжнародної жіночої кооперативної гільдії (Відень, 1931 р.), де мала гостру дискусію з більшовицькою делегаткою, котра заперечувала її право на виступ від імені українського жіноцтва (с. 105). Участь у роботі міжнародних організацій дали можливість українським жінкам привернути увагу світової громадськості до актуальних національних проблем.

Під час пацифікації 1930 р. за дорученням Євгена Коновалця О. Шепарович найняла фахового фотографа на прізвище Янушевич (с. 103, у самому виданні автора світлин не вказано), який фотографував побитих людей, а вона надсидала знімки в „грошових листах (яких по закону не вільно було відчиняти) до Праги і Відня. Згодом на основі численних документальних матеріалів та 39 фотографій вийшла друком т. зв. «Чорна Книга» – «На вічну ганьбу Польщі, твердині варварства в Європі»²⁷. О. Шепарович увійшла до організаційного комітету з підготовки першого Українського жіночого конгресу²⁸, який відбувався у Станіславові (с. 105). Від 1927 р. вона представляла „Союз українок” в УНДО. Разом з М. Рудницькою протестувала проти політики „нормалізації”, закликаючи українське жіноцтво до бойкоту виборів 1930 р. За такі дії партія виключила обох зі своїх членів (с. 108). У 1935 р. увійшла до редакційної колегії двотижневика „Жінка”.

Після заборони „Союзу українок” (1938 р.)²⁹ О. Шепарович (разом з К. Малицькою і М. Рудницькою) докладала зусиль для створення у вересні 1938 р. нової жіночої організації суто політичного характеру „Дружина княгині Ольги”³⁰, яка почала видавати часопис „Громадянка”. Щодо рішення польської влади про дозвіл на відновлення „Союзу українок” авторка спогадів наводить слова

²⁶ Маланчук-Рибак О. Ідеологія та суспільна практика жіночого руху... С. 276.

²⁷ На вічну ганьбу Польщі, твердині варварства в Європі. Видання проводу українських націоналістів. Прага, 1931.

²⁸ Конгрес у Станіславі відбувся 23–27 червня 1934 р. На форумі 588 делегаток і 150 гостей представляли 188 жіночих організацій (Новий час. 1934. 1 липня). Там само як Львівський з’їзд жінок 1921 р., конгрес у Станіславі 1934 р. мав на меті продемонструвати єдність, силу, громадський і політичний авторитет „Союзу українок” (Маланчук-Рибак О. Ідеологія та суспільна практика жіночого руху... С. 285).

²⁹ Через активну участь „Союзу українок” у політичному житті Галичини польська влада двічі забороняла організацію, однак через протести української громадськості була змушенна це рішення скасувати.

³⁰ Громадянка. 1938. Ч. 1, 3. У 1939 р. „Дружина княгині Ольги” спільно з УНДО, УСДП, УСРП і Фронтом національної єдності створили з нагоди виборів до Львівської міської ради об’єднаний виборчий комітет, до якого увійшли 50 осіб, у тому числі Олена Шепарович.

одного польського високопосадовця: „Ви нас перехитрили своєю Д.К.О., ми воліємо вже мати до діла із статутовою організацією, як політичною партією” (с. 106). „Союз українок” був позапартійною організацією, але активно співпрацював з українськими ліберально-демократичними партіями.

З початком Другої світової війни О. Шепарович виїхала спочатку до Кракова (до 1945 р.), згодом до Берліна (до 1949 р.) і врешті до США. Там до 1966 р. працювала в Українському інституті Америки. Померла в Нью-Йорку в 1982 р.

Таким чином, характерною рисою спогадів Олени Шепарович є прагнення авторки пов’язати повсякденність (через розкриття культурних смислів побутових речей, одягу, манер і форм поведінки та спілкування) з макроісторією (через аналіз політичного життя міжвоєнного Львова). Вона вирізняє та описує кілька сфер повсякдення: приватно-родинну (родина, сім’я, шлюб, діти, дім); репродуктивно-забезпечувальну (харчування, одяг, побут), трудову (навчання, праця); дозвільно-відпочинкову (відвідування театрів, заняття спортом, розваги, мандрівки); комунікативно-громадську (діяльність організацій, товариські взаємини, участь у громадському житті). Спогади дають змогу доповнити історичні портрети низки українських і польських політиків, як-от: С. Федака, М. Ганкевича, Л. Ганкевича, К. Паньківського, Є. Олесницького, М. Рудницької, Л. Шепаровича, В. Сікорського. Цінною є інформація про діяльність таких українських організацій міжвоєнного Львова, як Український Червоний Хрест і Український горожанський комітет, жіночих політичних організацій „Союз українок”, „Дружина княгині Ольги”. Ці спогади мають чималий виховний і дидактичний потенціал, дають змогу відчути минуле крізь призму людських долі.

Streszczenie

Podstawą artykułu stały się niepublikowane dotąd wspomnienia Ołeny (Haliny) Szeparowycz (1894–1982), córki Stepana Fedaka – ukraińskiego prawnika i lwowskiego działacza społecznego. Historycy zaliczają ją do grona osób, które tworzyły ideologię feminizmu, odegrały ważną rolę w rozwoju ruchu ukraińskich kobiet. Autorka napisała wspomnienia w 1965 roku, mieszkając w USA. Wspomnienia łączą autobiograficzne elementy z opisem szerszego kontekstu historycznego. Tematyka lwowska we wspomnieniach zestawiona została z historiami z życia codziennego zamożnych ukraińskich rodzin, z historycznymi portretami działaczy ukraińskich i polskich środowisk politycznych, informacjami dotyczącymi działalności ukraińskich, przede wszystkim kobiecych, organizacji w międzywojennym Lwowie.

Słowa kluczowe: Lwów w pierwszych trzech dekadach XX w., Olena Szeparowycz (Fedak), wspomnienia

Ключові слова: Львів першої третини ХХ ст., Олена Шепарович (Федак), спогади